

Gospodarske skušnje.

(Kako se dá gnoj pomnožiti in zboljšati?) Nek saksonsk kmetovavec, gosp. R. Poljanc po imenu, priporoča konjsko scavnico za kmetijstvo tako obrniti, da največ izdaja. On pravi, da je vse to sam že večkrat skusil tako-le: Nasuje namreč v hlevu, kjer konji stojé, za čevelj na debelo suhega peska, in ko je ta dobro potlačen, ga zopet dosuje. Ko postane zgornja lega že precej vlažna in mokra, kar se že v nekaj tednih zgodi, se vés pesek do tal prekida, in kar se ga je scavnice napilo, ga spod spravi, unega pa, ki je še popolnoma suh, naverh zmeče, da se tudi scavnice napije. Čez nekoliko mescov bo ves pesek črn in s scavnico premočen; ta pesek, ki ga je scavnica prevzela, je najgoršemu tičjeku (gvanu) enak, se iz hleva izkida in v kak drug kraj pod streho spravi, nekoliko z gipsom pomeša in ležati pusti, dokler se rabiti začne. Pri tem ravnanji se mora hlev dan za dnevom s frišnim peskom nastiljati in vsak teden izkidati. — Da se mu ovčji gnoj ne uname in ne operhne, dá imenovani kmetovavec, ker se mu škropenje z merzlo ali žveplenokislo vodo ni po željah obnašalo, ovčji hlev na vsake štiri tedne pol pavca na debelo s perstjo nasuti. Ovčji gnoj se poredoma zajára in prav masten prihaja.

(Da krave bolj molzejo). Kravam, ki so precej ob mleko prišle, daj 3 lote v prah stolčenega janeža (*Fenchel*, *anethum foeniculum*) in ravno toliko kopernine (*Dillsamen*, *anethum graveolens*) v pol bokalu mlačne vode ali v mleku na tešče popiti ali pa med klajo pojésti. Če v 48 urah več mleka ne namolzeš, daj kravi to še enkrat.

Po „Allg. Zeitg. f. L. und Forstwirth.“

(Kako gorki naj so hlevi za molzne krave?) Če je v kravjih hlevih po R. gorkomeru 10 stopinj gorkote, bodo krave klajo do zadnje trohice rade povžile, pri tem ostanejo lepo rejene, in molzejo, da je gospodar z njimi prav zadovoljin; zdrave so bolj, kakor če bi bili hlevi merzleji ali topleji od 10 stopinj. Tako je skusil kmetovavec dr. May v Weihestephanu. Ta skušnja se sicer ne ujema z drugimi skušnjami, ktere učé, da hlev za molzno in pitavno govejo živino naj je okoli 17 stopinj gorak; vendar naj gospodarji tudi to skusijo, kar priporoča omenjeni veljavni gospodar.

(Seme merčesov obvarovati). To-le so skušnje že večkrat poterdile: Seme se dene v kako posodo, ki se dá dobro zamašiti, to je, v kako flašo; k semenu se pri-dene nekoliko žveplenega praha, potem se dobro zamaši in močno pretresa; zato se pa flaša ne sme s semenom do verha nasuti. Ko se je seme kake 4 do 5 dni pretre-sovalo, se z žveplom oprášeno seme v gredo ali na njivo poseje. To ravnanje je posebno dobro za ogeršico, zelje itd.

(Kako v kratkem času suhega mesa si napraviti). Da se ti bo meso v 48 urah presušilo, raztopi toliko solitarja v vodi, kolikor soli se po navadi za nasoljenje enega kosa govejega mesa potrebuje. V ti vodi se za sušilo namenjeno meso kuha in sicer tako dolgo, dokler se čez nekoliko časa vsa voda ne pokuha in izhlapi. Zdaj se obesi meso v dimnik, in se pred kakor v 48 urah sterdi; znotrej je prav lepo rúdeče in je tako dobro, kakor najboljše hamburško suho meso. Tako plečeta sušiti priporoča „Breslauer Gewerbeblatt“.

Od dosmertnih asekuracij.

III. Od zavarovavnic sploh.

Slednji pošten človek si prizadéva, se rešiti z delavnostjo in varčnostjo dvéh najhujih skerbí, namreč skerbí, kako bi se obvaroval revšine v starih letih, in skerbí, kako bi pomagal svojim ljubim, da bi jim po njegovi smerti ne bilo treba pomanjkanja terpeti.

Neizrečeno nesrečen je pa, kdor se teh skerbí nikakor ne more rešiti.

Mislimo si nebogljenega sivčka, kateri mora brez svoje krivice na razvalinah svojega nekdanjega bogastva to žvečiti, kar drugim ostaja; stopimo k postelji, na kateri uméra oče, kteremu se poslednje hípe življenja v persih serce terga, ker mora od svojih nepreskerbljenih ljubih bridko slovó vzeti; obrnimo oči na uboge vdove in sirote, ktere v obupanju nad svojo revšino dostikrat v hudobije zabredejo — in pojímo hvalo današnjemu omikanemu času, v kterem so se družbe ali bratovšine osnovalé, ktere z lahкими pomočki odganjajo skerbí starčkom in vsakemu očetu serce hladé v poslednji uri s sladko tolažbo, da tudi še po njegovi smerti njegovi ljubi ne bodo brez vse pomoči ostali.

Omenili smo že, da dosmertne zavarovavnice vsacega deležnika silijo, da je varčen, in iz vsega, kar smo povedali, more vsak umen človek spoznati, kako koristne so one. Kdor pa hoče koristnosti téh naprav se do dobrega prepričati, mora natanko spoznati njih osnovo.

Povemo tedaj v kratkem, kako so sploh vse zavarovavnice osnovane.

V zavarovavnicah je mogoče prav za prav zavarovati:

- a) kak izgovorjen kapital, ki se izplača po zavarovancovi smerti;
- b) kak izgovorjen kapital, ki se izplača kakemu odločenemu človeku o času, kateri je bil že pred izgovorjen;
- c) letne dohodke;
- d) bratovšine, ktere so osnovane tako, da so udje, kateri pri življenji ostanejo, erbje tistih, kateri umerjó;
- e) plačila, ktere vloží kdo za to, da si zavaruje dnarje, ktere je komu posodil.

Še je odgovoriti na vprašanje: Kako je mogoče, večje ali manje koristi dosmertnih zavarovavnic se udeležiti?

Sreča je tako nestanovitna, da nihče, bodi si še tako premožen — reči ne more: „Saj mi ni treba za svoje stare dni skerbéti; saj imam vsega dosti!“

Dosmertne zavarovavnice se morejo tedaj premožnim ravno tako priporočati kakor ubogim. Kako se more bogatinec kakor tudi revež teh zavarovavnic udeležiti, bomo tukaj ob kratkem povedali:

Z žalostnim obličjem zdihuje marsikter močen delavec: „Kako se bo mojim ubogim otročičem godilo, če me Bog nagloma k sebi pokliče? Ostanek tega, kar si v tednu zaslužim, bi bil vse, kar bi jim mogel zapustiti; in še to bi bilo premalo za moj pogreb!“

Te skerbí se more ubogi mož lahko rešiti. Prihrani naj si vsaki teden par grošev, in preden bodo pretekle kvatre, se bo mogel v zavarovavnico zapisati. Kako dobro bo djalo potem njegovemu sercu, če ga bolezen na smertno posteljo položí, ker bo vedil, da dobé njegovi ljubi po njegovi smerti toliko ali toliko sto goldinarjev!

Prav dobro bi bilo tudi, če bi fabriški gospodarji svoje oženjene delavce podučevali, naj si odtergajo vsaki teden nekoliko od svojega zaslužka, da bi se potem v dosmertne zavarovavnice zapisali. Koliko revnih vdov in sirot bi bilo potem menj in vsak delavec bi mogel z mirno vestjo reči: Da ženi in otrokam po moji smerti ne bo treba stradati, za to se imajo moji skernosti zahvaliti.

Ravno tako more skerbeti slednji za svojo družino, kateri ima vsako leto večje stanovitne dohodke, ki pa z njim njegovi družini tudi umerjó. Kdor more vsako leto par sto goldinarjev čez svoje potrebe prihraniti, bo sicer v kakih 30 letih tudi lep kapital zapustil; al kdo mu je porok, da ga morda že perve leta varčnosti Bog k sebi ne pokliče? Ali ni umneje, da taki očetje vsako leto kaki zavarovavnici to hraniti dajo, kar si v letu privarjejo in tako za prihodnje dni svoje družine preskerbé?

Ker dosmertne zavarovalnice zavarujejo tudi prav majhne kapitale in sicer od 10 gold. naprej, so v malem že koristne in v marsikakem obziru še koristneje, kakor tako imenovane mrtvaške bratovšine. Še o času, ko ljudje bolj merjé kakor sicer, dajajo popolno varnost, dnar-nice mrtvaških bratovšin pa se — kakor skušnja uči — o taci priložnostih kaj lahko spraznejo. Dosmertne zavarovalnice plačajo vselej zavarovani kapital, naj umerje kdo kadar koli. Mogoče je pa tudi se za postavljeni čas zavarovati in tedaj plačajo dosmertne zavarovalnice kapital samo, če zavarovanec v tem času umerje.

Kaj hasnovito je to zavarovanje za posojevanje dnarjev, če tisti, kateri komu posodi, misli, da bi dolg bil zgubljen, če bi dolžnik prezgodaj umerl. Da bi tedaj posojenih dnarjev ne zgubil, ako bi dolžnik umreti utegnil, terja od svojega dolžnika, naj se pusti zavarovati za toliko, kolikor je dolžan, in za toliko časa, za kolikor mu je dnarje posodil. Ta, kateri je dnarje posodil, shrani zavarovalni list, in če se primeri, da dolžnik tisti čas umerje, dobí uni od dosmertne zavarovalnice zavarovani kapital.

Mogoče je pa, zavarovani kapital prejeti in treba ni še le smerti kakega človeka čakati, kakor smo rekli gori v b. in c.

Starši morejo na pr. svojim hčeram doto in svojim sinovom kapital za kako kupčijo preskerbeti, če za svoje otroke od njih perve mladosti vsako leto kaj majhnega v dosmertne zavarovalnice zakladajo. Kadar pridejo otroci v svoje leta, jim plača zavarovalnica odločeni kapital.

Ravno tako si more kak delaven mož kapital zavarovati, ki ga bo v starosti pokojno vžival.

Zavarovanje starosti se godí pa največkrat tako, da si kdo letne dohodke zavaruje.

Kdor je že bolj postaren in brez otrok, ali kdor ima svoje zlahtnike bodi si kakor koli dobro preskerbljene, naj vloží svoj kapital le z zaupanjem v kako dosmertno zavarovalnico, ktera mu velike obresti zavaruje, s kterimi more v svoji starosti bolj zložno živeti. S tem se ogne tudi vsem sitnostim, pravdam in advokatom, ktere ima vsaki, kateri je izročil svoje dnarje drugim ljudém.

Kdaj se velika noč praznuje?

V prvih časih kristjanstva so tisti kristjani, kateri so pred Judje bili, in se še nekterih judovskih šeg držali, veliko noč tisti čas praznovali, ob katerem so judje praznik opresnih kruhov obhajali. Uni kristjani pa, kateri so pred molikovavci bili, in do judovskih šeg clo nič serca niso imeli, niso hotli z Judi vred ob enem času velike noči obhajati. Toraj je med kristjani velik prepir bil, kdaj naj bi veliko noč praznovali.

Poglavitni nizejski cerkveni zbor je v letu 325 po Kristusovem rojstvu razsodil, naj kristjani ne praznujejo velike noči tačas, ko Judje praznik opresnih kruhov obhajajo. Da bi velika noč in praznik opresnih kruhov skupaj ne zadela, so zastran velikonočnega praznika naslednje zakone (postave) postavili:

1. pomladanja dnevna in nočna enakost (to je, tisti dan, ko sta noč in dan enako dolga), naj je za vselej na 21. sušca odločena;

2. velika noč je vprihodnjič le v nedeljo praznovati, in sicer

3. tisto nedeljo, ki po prvem šipu ali prvi polni luni spomladanje dnevne in nočne enakosti pride;

4. ako bi pa ta šip ravno v nedeljo biti utegnil, tedaj je velika noč prihodnjo nedeljo praznovati.

Ako bi 21. sušca, ko sta ta dan po misli nizejskiga zbora noč in dan enako dolga, ravno sabota bila, zraven pa tudi šip ali polna luna, naj je precej drugi dan, ki je prva nedelja po šipu dnevne in nočne enakosti, velika noč, to je 22. dan sušca. Če bi pa nasproti 20. sušca

sabota bila, zraven pa tudi šip, tedaj je ta šip en dan pred dnevno in nočno enakostjo, toraj se ne sme po njem velika noč vravnati; tukaj je treba drugega šipa, ki po dnevni in nočni enakosti, to je po 21. sušca pride, in na 18. malotravna pade, počakati, in po tem se mora veliko-nočni praznik vravnati. Ko bi pa 18. malotravna ravno nedelja bila, tedaj bi veliko noč še le drugo nedeljo, to je, 25. malotravna praznovali, zakaj postava je: velika noč je prvo nedeljo po šipu dnevne in nočne enakosti praznovati.

Iz vsega tega se lahko razvidi, da se velika noč pred 22. sušcom praznovati ne more, pa tudi ne poznejše kakor 25. malotravna, in da celih pet tednov prehodi; včasih je pred, včasih pozneje, kakor si že polna luna ob dnevni in nočni enakosti nanese. V letu 1818 je bila velika noč najbolj zgođej, namreč 22. sušca, kar se v tem stoletji nič več ne bo primerilo; in samo v letu 1886 bo velika noč najbolj pozno, namreč 24. malotravna. Neka latinska prerokva pravi:

„Quando Marcus pascha dabit,
Antonius pentecostabit,
Joannes Christi Corpus adorabit:
Totus mundus vae clamabit.“

to je:

Kdar veliko noč bo Marka dal,
Padovansk Anton pa binkušval,
Janez molil svet' Telo klečé:
Tedaj bo upil cel' svet gorjé!

Stolet. pratika.

Zgodovinsko-jezikoslovne reči.

O panonsko-slovenski boginji imenovani „Vida Solitana“.

Spisal Davorin Terstenjak.

V svojih različnih spisih sem si prizadeval, dokazati iz ostankov panonskega jezika, *) iz stroja starih panonskih mestnih imen, in iz izrekov rimskih in gerških pisateljev, da stari Panoni niso bili ne Traki ne Illiri. 1) Ker še se nekteri novejši izsledovatelji stare zgodovine zmirom opirajo na klasike, hočemo tukaj pretresovati, koliko dokazov tiči v njihovih izrekih za tračišnost ali illiršnost starih Panonov. Med glavnimi pisatelji, kateri Panone imajo za Illire, je rajni Gašpar Zeus.

Zeusevi dokazi so v kratkem sledeči. 2) Zeus umuje tako: „Akoravno Strabon očitno Panonov ne imenuje Illire, vendar njih illirsko pokolenje si misli kot znano. Illiria mu leži okoli jezera pri Bojih, do kterege so Panoni segali, tam je začetek ilirske zemlje.“ — Dalje umuje Zeus: „Keltski Skordiski so se med Traki in Illiri posadili, pod temi se pa le njihovi zahodni sosedge zastopiti morejo.“

Vse to umovanje ni resnično. V petih bukvah Strabonovih ni govora, da bi Illiria okoli jezera pri Bojih ležala. Res piše Strabon v sedmi knjigi sledeče: „Jaz govorim najprvo od Illirie, ktera mejaši na Ister in Planine (Alpes), med Italio in Germanio leži, in se začinja pri jezeru Vindelikov, Rhaitov in Bojev.“ — To bi

*) Dio Cassi (49, 36) piše, da se je oblačilo platneno z rokavi pri starih Panonih velelo panus ali panuš, ruski: panja, „ein leinener Rock der Bäuerinnen“, in da so po tem oblačilu dobili ime, kar je mogoče, ker mi Štirčani horvatske Zagorce zavoljo njihovih biz (berguš) imenujemo Bizjake, pa tudi iz pana, muža se da ime Panon izpeljati. Ako so se Panoni veleli tako zavoljo svojih panj — panušev, so to ime dobili od sosednih sorodnih Norencov.

1) Potrebne dokaze nahajaš v mojih spisih: „Slovensko-horvatska povest o Čehu, Lehu, Mehu“, dalje v spisu: „Kako daleč je segala meja starih Japudov?“ v lanskim „Novicah“; — dalje v mojem spisu: Ueber zwei Wörter aus der Sprache der alten Panonier v „Mittheilungen des histor. Vereins für Krain“ itd. 2) Kaspar Zeus „Die Deutschen und die Nachbarstämme“ str. 255 itd.